

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.7631 (UIF)

VOLUME - 11 | ISSUE - 9 | JUNE - 2022

आधुनिक भारताच्या निर्मितीमध्ये डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या दृष्टिकोनावर एक अभ्यास

डॉ.राजेश्वरी कोरे

जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा बनकरवाडी.

सारांश :

आपल्या देशात सामाजिक-आर्थिक आणि राजकीय क्षेत्रात विकास होऊनही, अजूनही दलित आणि महिलांमध्ये जातीय हिंसाचार आणि भेदभाव आहेत, जे त्या दुर्बल घटकांच्या मानवी प्रतिष्ठेला आव्हान देतात. आंबेडकर एक विवेकवादी विचारवंत असल्याने ते हिंदूंच्या पारंपारिक समाजव्यवस्थेकडे समीक्षकाने पाहतात जेणेकरून एक साधा आणि समतावादी समाज निर्माण होईल. भारतीय समाजातील विविध घटकांसाठी सामाजिक न्याय कसा मिळवावा याकडे आंबेडकरांच्या तत्वज्ञानाने वळण घेतले कारण त्यांनी निराश जातींमधील सामाजिक-आर्थिक आणि राजकीय सहभागातून ते प्राप्त करण्याचा प्रयत्न केला. त्यामुळे डॉ.आंबेडकरांच्या समाजातील समानतेच्या विचारसरणीचा अभ्यास करण्याच्या उद्देशाने या शोधनिबंधाचा उद्देश आहे. तसेच आधुनिक भारताच्या निर्मितीच्या त्यांच्या दृष्टीचा अभ्यास करणे हा आहे संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी संशोधन कार्यामध्ये वर्णनात्मक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला आहे. परिणामी, ते शिक्षण आणि नोकऱ्यांपासून वंचित राहिले, आर्थिक, राजकीय सामाजिक जीवनही उद्ध्वस्त झाले. परिणामी, तो असा युक्तिवाद करतो की कोणत्याही राजकीय अधिकारांशिवाय आपण समाज बदलू शकत नाही आणि सर्वांसाठी सामाजिक न्याय मिळवू शकत नाही. म्हणून, तो केवळ हिंदू समाजव्यवस्थेतील विविध जातींमध्येच नाही तर मानवी सभ्यतेमध्ये देखील भर देतो. एकविसाव्या शतकात आपले राष्ट्र विषमता, अन्याय, आर्थिक मागासलेपण इत्यादींचे साक्षीदार होत असताना मुख्यतः विविध जातींमधील जातीय भेदभाव आणि जातीय हिंसाचार यांना चालना मिळते. या सामाजिक दुष्कृत्यांचे समूळ उच्चाटन करण्यासाठी, आंबेडकरांनी साधेपणाने आणि समतावादी समाजाच्या उभारणीसाठी केलेले कार्य म्हणजे इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ प्युअर अँड अप्लाइड मॅथेमॅटिक्स खंड.

मुख्य शब्द: जातिभेद, समाज, कृती, असमानता, लोकशाही.

प्रस्तावना:

भारत हा जगातील सर्वात मोठ्या सामाजिक लोकशाही देशांपैकी एक आहे. तसेच, तिची राज्यघटना लोकशाही राष्ट्र आणि प्रत्येक माणसाच्या सुरक्षेवर भर देते. हा लेख सामाजिक व्यवस्थेद्वारे उदासीन जातींवरील भेदभावाच्या अडचणीवर लक्ष केंद्रित करतो. भारताच्या घटनेने उपेक्षित जातींना सुरक्षितता दिली पाहिजे अशी व्याख्या केली आहे, परंतु, एका वर्गाला देशाच्या विविध कानाकोपऱ्यात अत्याचार आणि शोषणाचा सामना करावा लागत आहे. शिवाय, मानवी हक्कांचे उल्लंघन आणि दलितांवरील अत्याचार, यामुळे सरकारच्या सामाजिक न्यायाच्या भूमिकेवर आणि सिद्धांतावर प्रश्नचिन्ह निर्माण होते. संविधानाच्या खाली दिलेले विविध संरक्षण आणि ठराविक कालावधीत संसदेने लागू केलेले कायदे असूनही दलितांवरील हिंसाचार कायम

ठेवण्याचे स्पष्टीकरण निश्चित करण्याचा हा प्रयत्न आहे. समकालीन काळात, मानव एकविसाव्या शतकात पोहोचला आहे आणि भारताचा विकास विविध दृष्टिकोनातून (आर्थिक, राजकीय आणि सामाजिक) झाला आहे. डॉ. आंबेडकरांनी जातिव्यवस्था, अस्पृश्यता आणि हिंदू समाजव्यवस्थेचे केलेले विश्लेषण समता, स्वातंत्र्य, न्याय आणि वैश्विक बंधुता या मानवी मूल्यांच्या आधारे एकसंध हिंदू समाज घडवून आणण्याचा उद्देश होता. डॉ.आंबेडकरांची समाजातील समानतेची विचारधारा. आधुनिक भारताच्या निर्मितीच्या त्यांच्या दृष्टीचा अभ्यास करणे हा देखील उद्देश आहे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार

(आंबेडकर आणि चंद्र)डॉ.आंबेडकर हे केवळ भारतीय संविधानाचे जनक नव्हते तर ते एक महान स्वातंत्र्यसैनिक, राजकीय नेते, तत्त्वज्ञ, विचारवंत, लेखक, अर्थशास्त्रज्ञ इ. त्यांनी सांगितले की, महिलांना सर्वांगीण विकास करताना महत्वाचे म्हणजे सामाजिक शिक्षण, त्यांचे कल्याण आणि सामाजिक-आर्थिक सांस्कृतिक अधिकार दिले गेले पाहिजेत. महिलांच्या प्रत्येक घटकाला त्यांचा योग्य वाटा मिळाला पाहिजे आणि प्रतिष्ठा राखणे आणि त्यांचे संरक्षण करणे आवश्यक आहे यावर त्यांनी भर दिला. स्त्रियांची नम्रता. डॉ. आंबेडकरांनी भारतीय संविधानाचा मसुदा तयार करताना आपल्या प्रतिभेची आणि दूरदृष्टीची छाप पाडली होती. त्यांचे राजकारणी गुण भारतीय राज्यघटनेच्या प्रत्येक कलमात सहज दिसून येतात. आंबेडकरांनी अमेरिकेतील अध्यक्षीय पद्धतीपेक्षा इंग्लंडमधील संसदीय पद्धतीला प्राधान्य दिले. डॉ. आंबेडकरांनी राष्ट्रपतीच्या भूमिकेचे वर्णन केले की - ते राज्याचे प्रमुख आहेत परंतु कार्यकारिणी नाहीत. तो राष्ट्राचे प्रतिनिधित्व करतो पण राष्ट्रावर राज्य करत नाही. ते राष्ट्राचे प्रतीक आहेत. प्रशासनातील त्यांचे स्थान एका सीलवरील औपचारिक उपकरणाचे आहे ज्याद्वारे राष्ट्राचे निर्णय ओळखले जातात ... भारतीय संघाचे अध्यक्ष सामान्यतः मंत्र्यांच्या सल्ल्यानुसार बांधील असतील. तो त्यांच्या सल्ल्याविरुद्ध काहीही करू शकत नाही किंवा त्यांच्या सल्ल्याशिवाय काही करू शकत नाही." (हांडे आणि आंबेडकर).

डॉ.बी.आर. डॉ. बाबासाहेब भीमराव रामजी आंबेडकर या नावाने प्रसिद्ध असलेले आंबेडकर हे एक बहुआयामी व्यक्तिमत्त्व, विचारवंत, तत्त्वज्ञ, देशभक्त, समाजसुधारक, दलितांचे चॅम्पियन, विद्वान, लेखक, संविधान निर्माता, अर्थतज्ज्ञ, प्रख्यात वकील आणि एक विद्वान होते. स्त्रीवादी भारतीय रुपयाच्या समस्यांचे विवेकीपणे विश्लेषण करणारे भारतातील पहिले आर्थिक अर्थशास्त्रज्ञ होण्याचा अनोखा गौरव त्यांनी मिळवला ते औद्योगिक आधुनिकीकरणाचे नायक होते आणि गांधीवादी अर्थव्यवस्थेच्या मूळ समाजवादी मूल्यांसह आर्थिक मॉडेलवर आधारित औद्योगिकीकरणाला अनुकूल होते. त्यांनी कौशल्य विकास, जमीन सुधारणा आणि कृषी क्षेत्रातील तांत्रिक सुधारणा यांना अनुकूलता दर्शवली. त्यांनी वित्तीय संघराज्यवादाच्या केंद्रीकृत स्वरूपाला लक्ष्य केले आणि सहकारी दृष्टिकोनाचा अवलंब केला. त्यांनी हिंदू कोड बिलाचा मसुदा तयार केला जो समाजात हिंदू महिलांच्या समान दर्जासाठी 'मॅगना कार्टा' म्हणून काम करतो. या ऐतिहासिक कायद्याच्या बाजूने मंत्रिमंडळाचा राजीनामा देण्यासही त्यांनी मागेपुढे पाहिले नाही. लोकशाही, स्वातंत्र्य, समता आणि धर्मनिरपेक्षता या मूल्यांवर आधारित भारतीय संविधानाचे मुख्य शिल्पकार म्हणून त्यांचे सर्वात महत्त्वपूर्ण योगदान आहे. डॉ. आंबेडकर हे निःसंशयपणे एक भव्य व्यक्तिमत्त्व आहे ज्यांनी 'स्वतंत्र भारत'ला 'आधुनिक भारत'च्या मार्गावर आणण्यासाठी मोठे योगदान दिले आहे. 1990 मध्ये "आधुनिक भारताचे शिल्पकार" म्हणून त्यांच्या योगदानासाठी त्यांना भारतरत्न प्रदान करण्यात आला. हा शोधनिबंध आधुनिक भारताच्या घडणीत त्यांची भूमिका अभ्यासण्याचा प्रयत्न करतो. (ग्रोव्हर)

संशोधन पद्धत

हा शोधनिबंध "आधुनिक भारताच्या निर्मितीमध्ये डॉ. आंबेडकरांची दृष्टी" या विषयावर आहे. या शोधनिबंधात वर्णनात्मक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला आहे. या पेपरमध्ये दुय्यम स्त्रोतांना अधिक महत्त्व दिले आहे. माहितीचे दुय्यम स्त्रोत म्हणजे संशोधन जर्नल्सचे लेख, कार्यरत पेपर्स, प्रबंध आणि प्रसिद्ध तत्त्वज्ञांची पुस्तके. सामाजिक न्याय हा भारतीय संविधानाचा आत्मा आणि दृष्टी आहे. एक सामाजिक व्यवस्था सुरक्षित करणे हे राज्याचे कर्तव्य आहे ज्यामध्ये राष्ट्राची कायदेशीर व्यवस्था समान संधीच्या आधारावर न्यायाला प्रोत्साहन देते आणि विशेषतः न्याय मिळवण्याच्या संधी नाकारल्या जाणार नाहीत याची खात्री करते इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ प्युअर अँड अप्लाइड मॅथेमॅटिक्स स्पेशल आर्थिक किंवा इतर अंगत्वामुळे कोणत्याही नागरिकाला 283 जारी करा. हा लेख आंबेडकरांच्या सामाजिक न्यायाच्या विचारांचा शोध घेण्याचा प्रयत्न करतो. त्यानंतर, आंबेडकरांच्या संघर्षावर आणि भारतीय संदर्भात सामाजिक न्यायावरील विचारांवर लक्ष केंद्रित करतो आणि ते शेवटी त्यांच्या सामाजिक न्यायाच्या ध्येयाची सध्याच्या काळात प्रासंगिकता शोधते. (श्रीवास्तव) आंबेडकरांच्या मानवी प्रतिष्ठेच्या संरक्षणासाठीच्या संघर्षाची श्रेणी आहे. खूप विशाल. सर्वोच्च मानवी पातळी गाठण्यासाठी त्याला मानवी हक्कापासून सुरुवात करावी लागली. डॉ.आंबेडकरांचे विचार, लेखन आणि दृष्टिकोन हे सामाजिक मानवतावाद नावाच्या

विचारांच्या प्रवृत्तीशी संबंधित असल्याचे स्पष्ट केले जाऊ शकते. त्यांनी एक सामाजिक-नैतिक तत्त्वज्ञान विकसित केले आणि मानवी सन्मान आणि स्वातंत्र्य, सामाजिक-आर्थिक न्याय, भौतिक समृद्धी आणि आध्यात्मिक शिस्तीसाठी स्थिरपणे उभे राहिले.

डॉ. बी.आर. आंबेडकरांचे तत्त्वज्ञान. मानवी प्रतिष्ठेचा अर्थ असा आहे की एखाद्याला मानवी स्वभावानुसार आदर मिळण्याचा अधिकार आहे. दलितांवर शतकानुशतके उच्चवर्णीय हिंदूंचे वर्चस्व असल्याने आंबेडकरांनी दलितांच्या उन्नतीसाठी आणि सन्मानासाठी आपले हृदय वप्राण दिले आहेत. अस्पृश्यांना त्यांच्या जन्माच्या स्थितीमुळे अनेक सामाजिक, आर्थिक आणि शैक्षणिक भेदभावाला सामोरे जावे लागते. जेव्हा जेव्हा सवर्ण हिंदूने जाणीवपूर्वक दलितांचे नुकसान केले तेव्हा राज्य यंत्रणा कुचकामी ठरते. सवर्ण हिंदूंद्वारे गुन्हा दाखल करायला कोणी तयार नाही हिंदू पदानुक्रमावर आधारित जातिव्यवस्थेमुळे आंबेडकर निराश झाले. दलितांना सन्मान मिळवून देण्यासाठी जातीचे उच्चाटन हाच एकमेव उपाय आहे, अशी त्यांची कल्पना होती. (आंबेडकर आणि चंद्र) बी.आर. आंबेडकरांनी त्यांचा विद्येचा प्रवास सुरू केला आणि शेवटच्या श्वासापर्यंत तो चालू ठेवला, तरीही अस्पृश्य महार मुलगा असल्याने त्यांनी असंख्य संकटांना तोंड दिले. विद्यार्थी, त्याला बाजूला एका कोपऱ्यात बसण्यास भाग पाडले गेले, जातीच्या मुलांमध्ये मिसळू नये म्हणून खेळ आणि क्रिकेट खेळू दिले नाही.

भारतातील जाती:

साहजिकच डॉ. आंबेडकर मानववंशशास्त्रीय दृष्टिकोनातून जातिव्यवस्थेचा विषय हाताळतात. भारतातील लोकसंख्या ही आर्य, द्रविड, मंगोलियन आणि सिथियन लोकांचे मिश्रण असल्याचे त्यांचे निरीक्षण आहे. नैतिकदृष्ट्या सर्व लोक विषम आहेत. त्यांच्या मते, ही संस्कृतीची एकता आहे जी भारतीय द्वीपकल्पातील लोकांना एका टोकापासून दुसऱ्या टोकापर्यंत बांधते. जातीवरील विविध प्राधिकरणांच्या सिद्धांतांचे मूल्यमापन केल्यानंतर, डॉ. आंबेडकरांनी असे निरीक्षण नोंदवले की, बहिर्विवाहीवर अंतःविवाहाची अधिमान्यता हे जात गटांच्या निर्मितीचे मुख्य कारण आहे. अंतःविवाहाबद्दल, ते म्हणतात की 'सती' प्रथा, जीवनासाठी विधवात्व आणि बालविवाह हे अंतःविवाहाचे परिणाम आहेत. डॉ. आंबेडकरांच्या मते, समाजाची उपविभागणी ही एक नैसर्गिक घटना आहे आणि हे समूह पूर्व-संवाद आणि अनुकरणातून जाती बनतात. त्यांचे नाव केवळ एक महान सामाजिक तत्त्ववेत्ता म्हणून नव्हे तर एक महान क्रांतिकारक म्हणूनही जगाच्या इतिहासाच्या आकाशात सदैव चमकत राहील ज्याने लाखो वंचितांच्या कल्याणासाठी आपले संपूर्ण आयुष्य समर्पित केले. (झेन) मानवी प्रतिष्ठेची संकल्पना . हिंदू धर्मातील पवित्र ग्रंथ वाचण्याचे संस्कृत हे एकमेव माध्यम असल्याने त्यांना ते शिकण्यास मनाई होती, कारण अस्पृश्यांना धार्मिक मानले जात नव्हते, त्यांना कोणत्याही किंमतीला धार्मिक होण्याचा अधिकार नव्हता, संस्कृतऐवजी त्यांना सक्ती करण्यात आली होती. फारसी भाषा शिकण्यासाठी ज्यात त्याला अजिबात रस नव्हता. (एम. आंबेडकर).

जातीचे उच्चाटन:

या प्रसिद्ध भाषणाने महात्मा गांधीपेक्षा कमी व्यक्तीचे लक्ष वेधून घेतले. डॉ. आंबेडकरांचे असे निरीक्षण आहे की, उच्चवर्णीय हिंदूंमधील सुधारक हे प्रबुद्ध विचारवंत होते ज्यांनी विधवात्व, बालविवाह इ. रद्द करण्यासाठी त्यांचे कार्य मर्यादित केले, परंतु त्यांना जाती निर्मूलनासाठी आंदोलन करण्याची आवश्यकता वाटली नाही किंवा त्यांनी केली नाही. त्याविरुद्ध आंदोलन करण्याची हिंमत आहे. त्यांच्या मते, भारतातील राजकीय क्रांती संतांच्या नेतृत्वाखालील सामाजिक आणि धार्मिक सुधारणांपूर्वी झाली होती. परंतु ब्रिटिश राजवटीत सामाजिक सुधारणांपेक्षा राजकीय स्वातंत्र्याच्या मुद्द्याला प्राधान्य मिळाले आणि त्यामुळे सामाजिक सुधारणा दुर्लक्षित राहिल्या. कडे निर्देश करत. समाजवादी, क्रांतीपूर्वी किंवा नंतर समाजवाद्यांना जातीच्या राक्षसाविरुद्ध लढावे लागले, अशी टिप्पणी त्यांनी केली. जात ही श्रमविभागणीवर आधारित नसते असे ते ठामपणे सांगतात. ही मजुरांची विभागणी आहे. आर्थिक संस्था म्हणूनही जात ही एक घातक संस्था आहे. ते हिंदूंना सामाजिक एकात्मतेला मोठा अडथळा असलेल्या जातीचे उच्चाटन करण्यासाठी आणि लोकशाहीच्या तत्वांशी सुसंगत स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुतेच्या आदर्शांवर आधारित नवीन सामाजिक व्यवस्था स्थापन करण्याचे आवाहन करतात. आंतरजातीय विवाह हा या समस्येवरचा एक उपाय म्हणून ते समर्थन करतात. पण 'शास्त्रां'वरील श्रद्धा हेच जाती टिकवण्याचे मूळ कारण आहे, असे ते सांगतात. म्हणून तो सुचवतो की, "प्रत्येक स्त्री-पुरुषाला 'शास्त्रांच्या' कचाट्यातून मुक्त करा, 'शास्त्रांवर' स्थापित अपायकारक कल्पनांपासून त्यांची मने स्वच्छ करा आणि तो किंवा ती परस्पर भोजन आणि विवाह करतील'. त्यांच्या मते, समाज जातिव्यवस्थेच्या अत्याचारी परंपरांवर आधारित नसून तर्कावर आधारित असला पाहिजे.

अस्पृश्य आणि अस्पृश्यता:

अस्पृश्यता ही हिंदू समाजाची एक अरिष्ट आहे आणि तिचे अस्तित्व सहिष्णुतेच्या मूलभूत मानवतावादी तत्त्वज्ञानाच्या विरोधात लढत आहे, ज्याने प्राचीन भारताचे वैशिष्ट्य आणि चिन्हांकित केले आहे. 1956 च्या हिंदू उत्तराधिकार कायद्यातील हिंदू कायद्यातील सुधारणा हा प्रथेवर कायद्याचा मोठा विजय होता. ब्रिटिश राज्यकर्त्यासाठी भारत नेहमीच कायदेविषयक प्रयोगांची प्रयोगशाळा होता. भारतीय राज्यघटना ही 20 व्या शतकाच्या मध्याची घटना आहे आणि ती कार्यरत लोकशाही संस्थांमधील इतर राष्ट्रांच्या अनुभवावर खूप जोरात आहे. अनुभवानुसार, संविधानाने चांगले काम केले आहे, असे म्हणायला हवे. शहरी भागात जात कोमेजून गेल्याचे पुरावे मिळतात ही समाधानाची बाब आहे पण तरीही आत्मसंतुष्टतेचे कारण नाही आणि जातीतील दुष्कृत्ये नष्ट करण्यासाठी आपले प्रयत्न सुरूच राहिले पाहिजेत. मात्र, ग्रामीण भागात अस्पृश्यतेचे अवशेष अजूनही टिकून आहेत हे मला मान्य करावे लागेल. हेच गाव आहे जे आजही आपल्या प्रशासनाचे एकक आहे आणि तिथेच आपले भविष्याचे कार्य आहे. राज्य आज न्याय्य समाजव्यवस्थेच्या स्थापनेसाठी कटिबद्ध आहे आणि जीवनाच्या सर्व क्षेत्रात सामान्य माणसाचे जीवनमान सुधारण्याच्या दृष्टीकोनातून नवनवीन उपक्रम राबवले जात आहेत. स्थितीपासून करारापर्यंत उत्क्रांती, गतिमानतेपासून गतिशीलतेकडे, भूतकाळाकडे आदर्श म्हणून पाहण्याच्या प्रवृत्तीपासून समता आणि बंधुत्वाच्या समाजवादी आदर्शांनी टिकून राहिलेल्या उज्वल भविष्यातील विश्वासापर्यंत - ही काही सामाजिक-आर्थिक वैशिष्ट्ये आहेत. डॉ. आंबेडकरांच्या तत्त्वज्ञानाचा आणि आदर्शाचा मोलाचा वाटा असलेल्या मुक्त भारताचे दृश्य. (ओ'ब्रायन)

लोकशाही आणि आधुनिक भारताचा दृष्टिकोन:

डॉ. आंबेडकर हे मुळातच राष्ट्रवादी आणि देशभक्त होते. संविधान सभेत त्यांनी टिपणी केली की, "रक्ताच्या शेवटच्या थेंबापर्यंत आपल्या स्वातंत्र्याचे रक्षण करण्याचा आपण दृढनिश्चय केला पाहिजे." डॉ. आंबेडकर हे अदम्य सेनानी असले तरी ते लोकशाहीच्या नियमांपासून कधीही विचलित झाले नाहीत. सविनय कायदेभंग आणि इतर असंवैधानिक मार्गांना त्यांनी कडवा विरोध केला. त्यांच्या मते, "लोकशाही ही शासनाची एक पद्धत आणि पद्धत आहे ज्याद्वारे रक्तपात न करता लोकांच्या आर्थिक आणि सामाजिक जीवनात क्रांतिकारक बदल घडवून आणले जातात" म्हणून, त्यांनी कधीही हिंसक आणि असंवैधानिक मार्ग स्वीकारण्याशी आपले चिठ्ठी टाकली नाही. त्यांच्या मते असंवैधानिक माध्यम म्हणजे अराजकतेचे व्याकरण होय. त्यांनी सल्ला दिला, - आपण सविनय कायदेभंग, असहकार आणि सत्याग्रह ही पद्धत सोडून दिली पाहिजे. आर्थिक आणि सामाजिक उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी घटनात्मक पद्धतींचा कोणताही मार्ग उरला नसताना, असंवैधानिक पद्धतींना मोठ्या प्रमाणावर समर्थन देण्यात आले. पण जेथे घटनात्मक पद्धती खुल्या आहेत, तेथे या असंवैधानिक पद्धतींचे कोणतेही समर्थन होऊ शकत नाही." (भगवान) आपला ठाम विश्वास व्यक्त करून ते म्हणाले, "संविधान हे केवळ वकिलाचे दस्तऐवज नाही, ते जीवनाचे वाहन आहे आणि तिचा आत्मा आहे. नेहमी वयाचा आत्मा". त्यांच्या जीवनाची आणि ध्येयाची महानता स्पष्टपणे दर्शवते, त्यांच्या भविष्यसूचक आवेशाने आणि दुःखी मानवतेबद्दलचे ज्वलंत प्रेम यांनी त्यांच्या समकालीनांवर खोलवर छाप पाडली. (भगवान; बी.आर. आंबेडकर) त्यांनी भारतीयांच्या मानसिकतेबद्दल गंभीर चिंता व्यक्त केली. आपल्या रेडिओ भाषणात ते म्हणाले, "आज भारतीय दोन भिन्न विचारसरणींनी शासित आहेत. संविधानाच्या प्रस्तावनेत मांडलेला त्यांचा राजकीय आदर्श स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुत्वाच्या जीवनाची पुष्टी करतो. त्यांच्या धर्मात मूर्त स्वरूप असलेले त्यांचे सामाजिक आदर्श त्यांना नाकारतात." (भीमराव रामजी आंबेडकर, डॉ. आंबेडकर आणि लोकशाही: एक संकलन).

भारतीय राज्यघटनेने अस्पृश्यता नाहीशी केली आहे. पण डॉ. आंबेडकरांनी काय कल्पना केली होती, - जर सामाजिक जाणीव अशी असेल की कायद्याने कोणते अधिकार निवडले ते ओळखण्यास तयार असेल तर हक्क सुरक्षित आणि सुरक्षित होतील. परंतु जर मुलभूत हक्कांना समाजाचा विरोध असेल, तर कोणताही कायदा, कोणतीही संसद, कोणतीही न्यायव्यवस्था या शब्दांच्या खऱ्या अर्थाने हमी देऊ शकत नाही," हे खरे असल्याचे दिसून येते. (भीमराव रामजी आंबेडकर, डॉ. आंबेडकर आणि लोकशाही: एक संकलन; आंबेडकर आणि चंद्र). त्यांनी देशवासियांना इशारा दिला की, "मला आशा आहे की माझे देशवासी एक दिवस शिकतील की त्यांचा देश माणसापेक्षा मोठा आहे." या देशातील लोकशाहीची पाळेमुळे घट्ट करण्यासाठी त्यांनी सामाजिक एकतेवर भर दिला. त्यांनी भारतीयांना सावध केले, 'या देशातील लोकशाही ही उन्हाळ्यातील रोपट्यासारखी आहे. सामाजिक ऐक्याशिवाय रोपाची मुळे मजबूत होऊ शकत नाहीत. या उन्हाळ्यात लोकशाहीचे रोपटे सामाजिक ऐक्य साधले नाही तर उन्हाळी वाऱ्याच्या झुळकेने ते उखडून टाकले जाईल.' पुढे त्यांनी भारतीयांना कळावे की, लोकशाही हा भारतीय भूमीवरील सर्वोच्च पोशाख आहे, जो मूलतः अलोकतांत्रिक आहे.

बंधुभावावर आधारित माणूस आणि माणूस यांच्यात चांगले संबंध जोपासले पाहिजेत, हा आपल्या राज्यघटनेचा आधारस्तंभ आहे. भारतात सामाजिक आणि आर्थिक लोकशाही प्रस्थापित करण्याचा हा त्यांचा गौरवशाली लढा होता. त्यांनी समता आणि न्यायावर आधारित एकसंध समाजव्यवस्थेची कल्पना केली, म्हणजे सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय अशा जीवनाच्या सर्व क्षेत्रात एक माणूस एक मूल्याचा आदर्श साकारणे हे त्यांचे उद्दिष्ट होते. (पोइटेविन आणि रायरकर 2009). ते म्हणाले, "माझ्या मते आजच्या काळाची सर्वात महत्वाची गरज आहे की, लोकांमध्ये समान राष्ट्रीयत्वाची भावना निर्माण करणे, ही भावना प्रथम भारतीय आणि हिंदू, मोहम्मद किंवा सिंधी आणि नंतर कॅनरी आहे. ते प्रथम भारतीय आहेत आणि शेवटचे भारतीय आहेत.

"न्यायमूर्ती, कृष्णा अय्यर यांनी डॉ. आंबेडकरांना 'क्रिएटिव्ह आयकॉनोक्लास्ट' म्हटले आहे. त्यांना 'संविधान निर्माता आणि संस्था तोडणारे' म्हणून नियुक्त केले गेले. डॉ. आंबेडकर हे अमूर्त विचारवंत नव्हते. तो नेहमी कृतीच्या जगात वावरत असे. ते अशा मोजक्या भारतीयांपैकी एक होते, ज्यांनी भारतीय समाजाची सर्वात समतावादी आणि मानवतावादी तत्त्वांवर पुनर्रचना करण्यासाठी येमेन सेवा केली होती. ते भारतातील नवीन समाजव्यवस्थेचे आश्रयदाता होते. त्यांच्या समकालीन लोकांमध्ये, जगातील कोणत्याही भागात, सार्वजनिक जीवनात तो कदाचित सर्वात उच्च विद्वान माणूस होता. "नेहरू मंत्रिमंडळाचे रत्न" डॉ. आंबेडकर यांना आधुनिक भारताचे निर्माते म्हणून उत्कृष्ट भूमिकेसाठी मरणोत्तर "भारतरत्न" हा आमच्या संविधानातील सर्वोच्च नागरी पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. (आंबेडकर 1996).

निष्कर्ष:

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारताच्या पहिल्या कायदा मंत्री पदाचा राजीनामा दिला जेव्हा त्यांचे उदात्त 'हिंदू कोड बिल भारतीय महिलांसाठीचे महिला हक्क तत्कालीन पंतप्रधान नेहरूंनी रद्द केले. मात्र याबाबत एकही महिला संघटना बोलत नाही. भारतातील महिला सक्षमीकरणासाठी डॉ.बाबासाहेबांचे योगदान पूर्णपणे दुर्लक्षित आणि लपवले जात आहे हे विधेयक मंजूर व्हावे यासाठी त्यांनी तीन वर्षे संघर्ष केला. ही भारतातील आतापर्यंतची सर्वात मोठी सामाजिक सुधारणा होती. ही महिला अधिकारांची घोषणा करण्याशिवाय दुसरे काही नाही. त्यात भारतीय महिलांना सन्मान परत देण्याबाबत आणि स्त्री-पुरुषांना समान अधिकार देण्याबाबत सांगितले. ते म्हणजे मालमत्तेचे अधिकार, मालमत्तेचा वारसाहक्क, विवाह, घटस्फोट, पालकत्व. हे केव्हाही एक क्रांतिकारी उपाय होते आणि भारतातील महिलांची ओळख आणि सक्षमीकरणाच्या दिशेने पहिले पाऊल होते. याद्वारे स्त्रीला स्वतःच्या अधिकारात मालमत्ता असेल आणि तिच्या मालमत्तेची विल्हेवाट लावता येईल. श्यामा प्रसाद मुखर्जी यांच्या नेतृत्वाखालील सत्ताधारी पक्षातील सनातनी पक्षाने हे विधेयक मंजूर होऊ दिले नाही. (एम. आंबेडकर; सच्चिदानंद आणि सच्चिदानंद) आंबेडकर हे भारतीय राज्यघटनेचे लेखक म्हणून लोकप्रिय आहेत परंतु हिंदू समाजव्यवस्थेचे विघटन करण्याचा त्यांचा प्रयत्न अधिक लक्षणीय होता. हे योगदान केवळ घटनेच्या लेखकत्वातील त्यांच्या सेवेपुरते मर्यादित ठेवणे, तथापि, एक अशुद्ध सरलीकरण आहे जे एक कार्यकर्ता, शिक्षणतज्ज्ञ, क्रांतिकारी आणि विचारवंत म्हणून त्यांची विलक्षण जटिलता मान्य करण्यात अयशस्वी ठरते ज्यांच्या आवडीच्या श्रेणीचे साहित्याच्या मुख्य भागाचा विचार केल्याशिवाय त्यांचे कौतुक केले जाऊ शकत नाही.

डॉ.बाबासाहेब भीमराव आंबेडकर यांचा जन्म एका अस्पृश्य जातीत झाला होता ज्या सर्व सामाजिक, शैक्षणिक, धार्मिक आणि राजकीय हक्कांपासून वंचित होत्या. असे असूनही त्यांची गणना जगातील सर्वात सुशिक्षित व्यक्तींमध्ये केली जाते. त्यांच्याकडे अमेरिका, इंग्लंड आणि जर्मनीतून उच्च पदव्या होत्या. शिक्षण असूनही त्यांना समाजात अपमानाला सामोरे जावे लागले. विविध विषयांवर आणि आधुनिक भारताच्या उभारणीत त्यांनी केलेला सामाजिक आणि राजकीय हस्तक्षेप. (आंबेडकर आणि चंद्र). बडोद्याच्या महाराजांच्या दरबारात त्यांची लष्करी सल्लागार म्हणून नियुक्ती झाली तेव्हा कर्मचाऱ्यांनी त्यांचा इतका अपमान केला की त्यांना आपले पद सोडावे लागले. जातीच्या अपमानाला कंटाळून त्यांनी कधीही नोकरी न करण्याचा निर्णय घेतला आणि इंग्लंडमधून कायद्याची पदवी घेतल्यानंतर त्यांनी मुंबईत स्वतंत्र कायदा प्रॅक्टिस सुरू केली.

संदर्भ

1. सभा, राज्य. "1952 पासून राज्यसभेच्या सर्व सदस्यांची वर्णमाला यादी"
2. "भाजप लक्ष द्या: जेव्हा मुस्लीम लीगने आंबेडकरांना 'इतिहासाच्या डस्टबिन'मधून सोडवले

3. जाफ्रेलॉट, क्रिस्टोफ (2005). डॉ. आंबेडकर आणि अस्पृश्यता: जातीचे विश्लेषण आणि लढा. लंडन:
4. खैरमोडे, चांगदेव भवानराव (1985). डॉ भीमराव रामजी आंबेडकर (खंड 7) (मराठीत). मुंबई : महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ.
5. खैरमोडे, चांगदेव भवानराव (1985). डॉ भीमराव रामजी आंबेडकर (खंड 7) (मराठीत). मुंबई :
6. आंबेडकर, भीमराव रामजी (1946). "दहावा अध्याय: सामाजिक स्थिरता". पाकिस्तान किंवा भारताची फाळणी. बॉम्बे
7. "डॉ. बी.आर. आंबेडकरांचे आर्थिक आणि सामाजिक विचार आणि त्यांचे समकालीन प्रासंगिकता' (पीडीएफ). IEA वृत्तपत्र – इंडियन इकॉनॉमिक असोसिएशन.
8. अंबिराजन, एस. (1999). "भारतीय अर्थशास्त्रात आंबेडकरांचे योगदान".
9. "रुपयाची समस्या: त्याचे मूळ आणि त्याचे समाधान (भारतीय चलन आणि बँकिंगचा इतिहास)"